

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תרל"א | פרשת וישלח | תשפ"ה | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם רשאי להתיר ולטהר לעצמו על פי מה שכבר הורה לו חכם

א. מי רשאי להורות. ב. להורות על שלו. ג. נאמנות האדם על של עצמו או על של חברו. ד. דעת הרשב"א בהני"ל. ה. הכרעת הפוסקים. ו. הכרעת שאר האחרונים. ז. השאלה נאבדה. ח. גדר איתא קמ"ט. ט. לומר "כזה" טיהור לי.

א. מי רשאי להורות

איתא בע"ז (ט"ו): מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. וכת' הריב"ש (רס"י רע"א) דמכאן ילפינן דכשהגיע להוראה, חייב להורות. ומבואר בהוריות (ב:) שראוי להוראה היינו גמיר וסביר. וכן הוא ברמ"א חו"מ סי' כ"ה (סע"א), בסמ"ע (ט"ו) ובש"ך (ס"ק ה). וכת' הרמ"א (יו"ד סי' רמב סע"ד) ע"פ הריב"ש דענין הסמיכות שהגו בזה"ז אינו אלא נטילת רשות בעלמא כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו. והארכנו בזה בשמעתא עמיקתא גליון תקפ"ד.

ב. להורות על שלו

ואיתא בגמ' (ב:) ילמא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה, הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה, והיכי עביד הכי, והתניא חכם שטימא אין חברו רשאי לטהר, אסר אין חברו רשאי להתיר, מעיקרא טמוייה הוה מטמי לה כיון דא"ל דכל יומא הוה מדכי לי כי האי גונא והאינדא הוא דחש בעיניה דכי לה. ופרש"י מעיקרא טמוייה טמי לה - רב יצחק משום כבודו דרבה בר בר חנה.

ועיי' בתוס' (נדח ב:) ד"ה חכ"ל שכת' דמשמע שלא היתה רגילה לשאול את ר"נ בעלה, ושמא לא היה בקי כו', אבל אין לומר דאסור לפסוק לעצמו אלא לאשתו דהא במס' נגעים (פ"ב מ"ה) תנן כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו, כל הנדרים אדם מותר חוץ מנדרי עצמו ר' יהושע אומר אף לא נדרי אשתו, עיי"ש. וכן מבואר בתוס' בכורות (לא) ד"ה דהא. וכו"כ הרשב"א (נדח ב:) ד"ה ליתא) והריב"א (נדח ב:) ד"ה והיכי עביד).

אבל יעוי' במאירי (נדח שם) שהביא דברי התוס' וסיים "ואני מפקפק לומר שכל שהיתה תלוי בו כשל עצמו הוא ואין לו לראות". והר"ש (נגעים שם) כתב דרק היכא דלא איתחזק איסורא נאמן ונאמנותו כעד א'.

ופסק הט"ז (יו"ד סי' יח ס"ק טו) כהר"ש. וכו"כ החכ"א (כלל קט אות ו) ונשמ"א אות ג) דגם על של עצמו נאמן היכן דלא איתחזק איסורא, אבל אם איתחזק איסורא דומיא דשחיטה משמא א"כ אסור להורות, עיי"כ. והביאו הפת"ש (סי' קפח ס"ק ו).

ואולם הש"ך (סי' קפח ס"ק ו) פסק כות"ס הנ"ל, והביא שכן פסק המהרש"ל (הגהות על הטור) והאגודה (סי' יא) וכן פסקו התורת השלמים (שם סולת למנחה אות ה) והחול"ד (שם ח"י ס"ק ו). והפת"ש (שם) הביא כן בשם החו"י (סי' קכב ד"ה מ"א) ומ"א (סי' קכב ד"ה מ"א) וכן פסקו הפמ"ג (הגהות שואל עם הנשאל סדר א אות ז), הפרד"ר (סי' קפח על השי"ד ס"ק ו), הערוה"ש (יו"ד סי' קפח אות כב) והדעת תורה (סי' קפח).

ועין בפת"ש ביו"ד סי' רמ"ב (ס"ק ה) שהביא מהח"י (שם) דכל הוראת איסור והיתר שבה לאדם בתוך ביתו שרי להורות אם בר הכי הוא. וכתב בשיעורי שבט הלוי (סי' קפח שם ד"ה ובפסטוח) דכבר הורו כל הפוסקים כדעת תוס' הנ"ל.

ג. נאמנות האדם על של עצמו או על של חברו

ועיי' בגמ' שם שהקשו על מעשה דילתא הנ"ל, ומי מהימני, אין, והתניא (בניחותא) נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתי. ופרש"י כזה ראיתי - מביאה מראה אחר או שלה או של חברתה ואומרת כזה ראיתי ואבדתי, אם טהור הוא לא מספקינן ליה בטומאה משום מראה האבוד דמהימנא למימר כזה ראיתי. מבואר דנאמנת להעיד ד"כזה ראיתי ואבדתי".

ועיי' עוד שם דאיבעיא להו "כזה טיהר איש פלוני חכם" מהו, תא שמע נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתי, שאני התם דליתיה לקמא. ופרש"י כזה טיהר לי פלוני כו' - מהו שתסמוך עליה חברתה שהראתה דמה לזו ואמרה לה כדס זה שלך הראתי גם אני לפלוני חכם וטיהר. נאמנת אשה כו' - אלמא קים לה במראות. דליתיה קמן - אבל הכא דאיתיה קמן ניחוי אגן.

וכת' הרשב"א (ד"ה הא) דלא איפשיטא ולחומרא. ומבואר בחכ"א (כלל קיא אות ג) דכיון דמספיקא מחמירינן, ממילא אם החכם מטהר והאשה אומרת שכזה ראיתי וטמאו לי עליה להחמיר. וכת' בניית אדם (שער בית הנשים אות ח) דאע"ג דבעי בגמ' על אשה אם נאמנת ה"ה באיש.

והנה מבואר מהגמ' דהא דאמרינן שנאמנת לומר כזה ראיתי ואבדתי היינו לומר שהאשה בקיאה, אלא דיש לסמוך עליה דוקא כשאין השאלה לפנינו. ולפי פירוש רש"י כוונת הגמ' לאשה המעידה על של חברתה. וצ"ל דאע"פ דלעולם אשה נאמנת מדין "וספרה לה" כמ"ש תוס' (גיטין ב:) ד"ה עד), מ"מ הכא חיי"י כיון דאיכא לברורי, ועיי' בזה לקמן אות ד' בשם הרשב"א ובאות ז' בשם הסד"ט.

וכת' במהרש"א (נדח ב:) על רש"י ד"ה כזה) שרש"י פירש שפיקו של הגמ' האם נאמנת לחברתה כי לא בעי לפרושי מהו שתסמוך עליה עצמה דאפשר דאין אדם רואה של עצמו, עיי"כ. וי"ל דס"ל למהרש"א כדעת הפוסקים שהובא לעיל דס"ל שאדם לא פוסק לעצמו. ודלמא גם המהרש"א מודה למקלינן אלא דס"ל לחלק בין איש לאישה. ובחכמת בצלאל (נדח ב:) ד"ה בא"ד מיהו) כת' דאפשר דס"ל למהרש"א דדעת רש"י להחמיר בזה.

ועי"פ יוצא מדברי המהרש"א אליבא דרש"י שאינה נאמנת על עצמה שכזה טיהר לה חכם, אבל נאמנת לומר כזה ראיתי ואבדתי והחכם יפסוק לה את הדין. ועל של חברתה נאמנת לומר כזה טיהר לי חכם, אם אין השאלה לפנינו.

ד. דעת הרשב"א בהני"ל

אלא דעיי' הרשב"א (נדח ב:) ד"ה ומי מהימנא) שהקשה על דברי הש"ס דאם נאמנת להחמיר לפני חכמים, ותייר לפי שאינה יכולה לראות לעצמה במקום טיהר משום כבודו, וכדאמרי' בגמ' לעיל דעולא לא הוא דמא בפומבדיתא ולא ר' אלעזר באתריה דרב יהודה, עיי"כ. וכבר עמד בזה הרמב"ן (שם ד"ה ת"ש) ותייר דאיכא למימר קס"ד השתא דאיהי סברה דלא מהימנא לנפשה, אי נמי מחמירה על נפשה, אי נמי משום כבודו של חכמים הללו אינה רואה במקומן כדאמרן לעיל, עיי"כ.

מבואר דס"ל לרשב"א דמזה שאמרו שאשה נאמנת לומר כזה ראיתי ואבדתי למדנו שאשה בקיאה דבר ונאמנת על של עצמה, אלא שמפני כבוד החכם עליה לשאול. וכן הוא לדעת הרמב"ן לפי תירוץ האחרון.

וכן מוכח נמי מהרשב"א (שם ד"ה הא) שהקשה על הא דאיבעיא לן כזה טיהר לי פלוני חכם, דלא איפשיטא ולחומרא, אמאי לא מהימנא, והיא לא מחזקינן לה כה טועה בדמיונות ולא במשקרת מדתניא נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתי, ואפי' בדאית חזקה ומכאן עלה מחכתיב וטירה על עצמה. ותייר דיי"ל דכל היכא דאיתיה לשה ושוו שחול' לפניך לא סמכתינן עלה דפלוני חכם טהור כל היכא דאיכא חכם דמטמא ליה אי"נ דמסתפקא ליה, עיי"כ. מבואר דכל שאין השאלה לפני החכם נאמנת על של עצמה ואף על של חברתה, והש"ס הסתפק היכן שהחכם החמיר או מסופק, האם בכה"ג ייתן לסמוך על האשה ולטהר ע"פ עדותה.

ומשמע דלא ס"ל כרש"י שפירש הספק של הגמ' האם נאמנת על של חברתה (או על של עצמה כשנאבד ואומרת כזה טיהר לי חכם). דהרי בכה"ג שאין השאלה לפני החכם לעולם תהיה נאמנת לרשב"א אלא שמפני כבוד החכם עליהן לשאול וכמ"ש לעיל. אלא דקצ"ע על הרשב"א דלפי דבריו יוצא שיש מקום לומר שנאמנת שרב טיהר לה אע"פ שחכם זה סובר שהוא טמא. וקשה והרי אף אם נאמן לה אכתיי כן כאן ספק תורה לחומרא. ולדעת הרשב"א הובא להלכה ברמ"א (יו"ד סי' רמב סע"ד) דס"ל דהיכן שרא' מהם גדול בחכמה ובמניין אולינן בתריה אף באתי. י"ל דמייירי הכא בזוונא שהחכם שטיהר גדול מחברו. אלא לדעת

הרמ"א (ממרים פ"א ה"ח) דס"ל דבין א' שאל ב' חכמים ובמ"ן א' בין בזה אחר זו ובמ"ן דאין אחר ולכן אחר המחמיר, ולא חילק בין אם א' גדול מהשני אלא בכל גוונא אזלינן לחומרא, קצ"ע בזה.

פניני הלכה

חלין תפילין ע"מ להיכנס לבה"כ האם

כשחוזר ומניחם מברך

א. תניא (סוכה מו.) תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי, וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרי"ת בלבד. אביי אמר הלכתא כרבי, ורבא אמר הלכתא כרבנן. אמר רבי ברה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא מקדים וקאי ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומברך, וכי אצטריך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך וכו'. אמר רב זוטרא חזינא לרב פפי דכל אימת דמנח תפילין מברך. רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו מברכי.

ופרש"י כל זמן שמניחן - ואפי' חולצן ומניחן מאה פעמים ביום. דמשמשי בהו - דקיימא לן חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מצ"ץ (יומא ז. ע"כ).

ואולם הרמ"א (ה"ל תפילין סו"ס י"ד) כתב דר"י פירש דהיו מברכין כשהיו ממששין בהן להחזירן למקומן אם נשטמו ממקום הנחתן. וכתב עוד (סוכה פ"ד סי' ג) דקיי"ל כרבי, דאמר רבא כל זמן דמנח להו מברך, ורב מרי נמי אמר כ"ז דמנח להו מברך, וכן הלכה.

והרמ"ם (פ"ד מה"ל תפילין ה"ל ז) סתם וכתב - תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן, אפי' חלץ ולבש מאה פעמים ביום. עיי"כ. [וכתב הב"י (סי' כ"ה) דנראה שפ"י כפי ר"י שכתב הרמ"א דלא מברך אלא כשנשטמו ממקום וממשמש בהם להחזירם למקומם, וזה לא היה צריך לכתוב דכיון דנשטמו ממקום היינו הנחה דמעיקרא. ואם ס"ל כפי רש"י דכל אימת דהיו ממשמשי בהו היו מברכים אפי' לא נשטמו ממקום, צ"ל דהוא מפ' דהיו מברכים לשמור חוקיו כמ"ש התוס' (סוכה מו.), וכיון דס"ל דלינא דבשעת סילוק לא מברכין, א"כ שממשמשי און מברכים, ומפני כך השמיטו].

ב. וכתב הטור (סי' ח) - ואם פשט טליתו ולא היה דעתו ללבושו מיד, כשחוזר ולבוש צריך לברך. אבל אם היה דעתו ללבושו מיד, כגון שפשט אותו ליכנס לבית הכסא, בזה אני מסתפק אם צריך לברך שיש פנים לכאן ולכאן, דאיכא למימר כיון דילפינן כל התורה מתפילין ותפילין כי אימת דמשמש בהו מברך, פי' אם זזו ומקומן וממשמש בהן להחזירן למקומן, א"כ כ"ש הכא דיש לו לברך. מיהו י"ל דשאני התם שזוז ממקומן ולא ידע שהיו במקומן, אבל אם הזיזן ממקומן אדעתא להחזירן מיד, התם נמי לא היה צריך לברך, ולזה דעתי נוטה. עיי"כ.

וכתב הב"י (סי' ח) דמשמע מדבריו דבהסירם על דעת להחזירם מיד, כגון שהסירם כדי להכנס לבית הכסא, נמי סובר דאינו צריך לברך, ואין הדבר כן דהא בהדיא קאמר בגמ' דרבא כי הוה נפיק מבית הכסא משי ידיה ומנח תפילין ומברך, ושמע ודאי שהיה מניח תפילין כל היום, וכשמסיר אותם כדי ליכנס לבית הכסא ודאי היה על דעת לחזור ולהניחם מיד כשיצא, ואפי"ה היה מברך, וה"ה לצניצת.

אולם בב"ח (סי' ח) כת' דודאי גם הטור מודה דכשהסיר התפילין ע"ד ליכנס לבה"כ חוזר ומברך אע"פ שהיתה דעתו ללבושן מיד, כיון דאינו רשאי להכנס לבה"כ ותפילין בראשו ובזרועו, אבל צניצת דרשאי ליכנס בהם לבית הכסא, לא הוי בית הכסא הפסק, והשווה הטור דין צניצת שהסירן ליכנס לבית הכסא, לדין תפילין כשהסירן כדי לעשות עסקיו.

ואף הד"מ (סי' ח) כתב להשיג על הב"י דדימה דין טלית לתפילין, דשאני תפילין שהוצרך לחולצן דאסור ליכנס בהם לבית הכסא, ולא בדעתיה תליא מילתא, ולכן צריך לחזור ולברך דהוה הוי הפסק, משא"כ בצניצת מאחר דלא צריך להסירה כשנכנס לבית הכסא לא חשיב הפסק.

ג. ולדינא כתי' השו"ע (סי' כ"ה ס"ה) אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם וכו', הזיזים ממקומם אדעתא להחזירם מיד, צריך לברך. עיי"כ. וכת' הרמ"א (שם) וי"א שלא לברך, והכי נהוג.

וכת' המג"א (סי' כ"ה) - אבל אם חולצן ליכנס לבית הכסא צריך לברך לכולי עלמא, דהא אין רשאי לילך בהם לבה"כ ואיחדי ליה (כן משמע בגמ' (מו.), ד"מ סי' ח), ב"ח (סי' ח) ולתם חמדות (ה"ק תפילין אות נ"ט). וה"ה אם לא היה דעתו להחזיר מיד צריך לברך. ואפשר לומר דכשביט הכסא אינו רחוק כמו בית הכסא שלהם שהיו בשדה, א"צ לברך, וא"כ אין חילוק בין בית הכסא למקום אחר ולכן סתם רמ"א לא.

ה. הכרעת הפוסקים

וחדרכו על **הרשב"א** כת' **הטור** (סי' קפח). וכת' **הב"י** שמקור דבריו **מהרשב"א**. ועיי"ש **בב"י** שהשמיט לגמרי פירוש רש"י על הסוגיא. ועי' בזה בסמוך בשם **הב"ח**.

ויוצא דלפי הפשטות **ברשב"א והטשו"ע** שהביאו דבריו דלעולם האשה נאמנת על של עצמה ועל של חברתה, ורק אם שאלו חכם ומכחישי את דברי האשה אזלינן בתריה. וכ"כ **הערול"ג** (שם ד"ה אגמריה) בדעת **הרשב"א**.

ועיי"ש **ברשב"א** דהיכן שהחכם מטמא או מסתפק אינה נאמנת כי חזינן דטועה בדמיונות ואפי' בדבר המסופק לנו אין סומכין על דבריה דדילמא כי היכי דלדין לא איברור לן ולא יכלינן למיקם עליה איהי נמי לא קים עליה וסברה כזה היה ואינו, ע"כ. **והט"ז** (סי' קד) כת' דבכה"ג אינה נאמנת לפי שאפשר שיש לה ספק וסברה שהוא טהור כיון שיש ריעותא לפנינו וגם לנו יש ספק. ואף שנאמנת על החכם לבד משום כבודו של החכם עליה לשאלו אבל החכם, אבל לפי תירוץ הראשון והשני של **הרמב"ן** הנ"ל בכל גוונא שרי. ועכ"פ בזה"ז שאין כבוד זה נוהג עי' בזה ביו"ד סימן רמ"א סעי' ל' - ל"א. שהרי רק בזמנם נמנעו מלענות באתרי דאחרינו ומטעם זה כת' **הרשב"א** שהיה נוהג כבוד דלעיל. וכן משמע מהפוסקים דבסמוך שסתמו בזה.

ועי' **בב"ח** (אות ג) שהביא על **הטור** את דעת **רש"י** שספקו של **הגמ'** הנ"ל הוא על של חברתה ולא על של עצמה כי על של עצמה פשיטה שנאמנת, ואי"כ כבר בא לחכם והוא מסתפק בו וכמבואר לעיל בשם **הרשב"א** דבכה"ג אינה נאמנת אף על של עצמה. ומשמע מדבריו דס"ל **דרש"י והרשב"א** לא אפליגי דלעולם על של עצמה נאמנת ועל של חברתה כל שהשאלה לפנינו ולא נאבד עליה לשאלו את החכם לאל לסמוך על חברתה (ולדל כהפשטות **ברשב"א** דלעולם נאמנת אף על של חברתה אלא"כ השאלה הגיע ליד החכם). וכן הוא **בש"ך** (סי' קז). וכן פירש **המחצה"ש** שם דלדעת **הב"ח והש"ך**, **רש"י והרשב"א** לא פליגי אהדדי. וכן פירש **החכמת בצלאל** (נדח כ: על ד"ה כזה טיהר) בדעת **הב"ח**.

ודבריהם דלא **כהמהרש"א** הנ"ל שנקט בדעת **רש"י** שעל של עצמה אינה נאמנת אלא"כ נאבד השאלה ואז נאמנת לומר לחכם כזה ראיתי ואבדתי, ועל של חברתה אם השאלה לפנינו הגמ' מסתפקת, ולמעשה נקטינן לחומרא דכל שהוא לפנינו אינה נאמנת. ועי' **האג"מ** (יו"ד ח"ב סי' עא) שמבאר בדעת **רש"י** שמחלק בין נאמנות עי"ע שנאמנת, לבין נאמנות לומר כזה טיהר לי חכם ואבדתי או להעיד לחברתה דבכה"ג הדין הוא שאינה נאמנת, כי היכן שהיא מכירה מה פסקו לה אין כאן ספק בעולם ועל כן א"צ להוראת חכם, ומבשר"ה בכזה טיהר לי חכם או בדם של חברתה שיש כאן ספק בעולם אם הוא טהור או טמא ובכה"ג תו אין לאשה נאמנות לזה כי הדבר צריך הכרעה. ועיי"ש שכת' דלפי"ז החילוק שאמרו בגמ' בין איתא קמן לליתא קמן פירושו דליתא קמן היינו שאחר שהחכם הורה על מה שהיה לפניו וממילא מבינה על עד שנאבד שהיה כמוהו שהוא גם טהור נאמנת דאין כאן הוראה, אבל באיתא קמן פירושו על שאלה של חברתה שאינה נאמנת כי יש שאלה עליו ועי"ז אינה נאמנת, ע"כ.

ו. הכרעת שאר האחרונים

והדס"ז (סי' קפח סי' ק) כת' (אות ג) העיקר להלכה **כרש"י** ודלא **כהרשב"א** ושכן פסקו **הב"ח והש"ך** (ומבואר דס"ל שהרשב"א ורש"י פליגי דלא **כהמחצה"ש** הנ"ל). ונקט בדעת **רש"י** דאפי' עי"ע אינה יכולה לסמוך בזה, כגון שיודעת שכזה טיהר לה החכם, אלא צריכה להראות גם עתה לחכם, אלא שטעמו **כי כל שהשאלה לפנינו לא סמכינן עלה כיון שאפשר לברורי**. וכן הוא **בבית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' לח). ו**בערל"ג** (שם) כת' עי"פ מש"כ **הרב המגיד** (אסיב"פ"ה הי"ח) **שהרמב"ם** לא הביא הדין דכזה טיהר לי פלוני חכם, כי שמעינן ליה ממילא ממיש דדוקא בכזה ראיתי ואבדתי נאמנת עי"ש, והרי באבדתי ג"כ ליכא חכם המטמא ואעפ"כ לא נאמנת רק מדליתא קמן, משמע הא באיתא קמן בכל ענין אינה נאמנת, ע"כ.

ועי' **בחו"ד** (סי' ק) שפסק כהש"י. וכן הוא **בתורת השלמים** (סי' ה) (ועיי"ש שהוסיף שאפי' אם הראתה את השאלה לחכם שהראתה לפני כן לחכם וטיהר אינה נאמנת על השאלה שזנים עתה). ועי' **בחכמת בצלאל** (נדח כ: ד"ה כזה) שדחה דברי **הסד"ט** וכת' דאין כוונת הב"ח והש"ך להחמיר רק לגבי חברתה אבל לעצמה סומכת. וכן משמע **מהערוה"ש** (סוף אות כא). וכן **החכ"א** (כלל קיא אות א) סתם להקל דנאמנת.

ועינן **בשיעורי שבת הלוי** (אות ד ד"ה אבל) שכתב **שמהרשב"א והר"ן** משמע דמעיקר הדין אשה נאמנת על של עצמה ורק כשנולד ספק עי"י ספיקא דחכם ושור שחוט לפניך דכבר נולדה ריעותא והיא רוצה להכריע אינה נאמנת, ומי"מ אין לסמוך על זה למעשה אלא היכא דברור לה טובא, ע"כ.

ז. השאלה נאבדה

והנה מדברי **הש"ס** הנ"ל יוצא דכל דליתא קמן נאמנת, ואי"כ י"ל שאם הראתה את השאלה לחברתה ונאבד כיון ששוב אינו קמן נאמנת. וכן יוצא מדברי **הסד"ט** (סי' א) שכתב שלרש"י כל שהדם לפנינו צריכה להראות לחכם דכיון דאיתא קמן לא סמכינן עליה כיון דאפשר לברורי. וכן משמע **מהערוה"ש** (סוף אות כא) שכת' "וכן אשה המסופקת בדם שלה לא תסמוך על חברתה שאומרת שכדם אז טיהר לי פלוני חכם, כי כל שהדם לפנינו אסור לסמוך על דברים כאלו ומחויבת להראותו לחכם". ולפי"ז היכן שנאבדה השאלה נאמנת גם על של חברתה.

אולם **המחצה"ש** (על הש"ך סי' ק) כתב שאינה יכולה לסמוך על חברתה כי "וספרה לה" לעצמה משמע נאמנת, ולא על חברתה. ולפי"ז אין לה כלל נאמנות על חברתה. ולפי דבריו כוונת הגמ' שחילקו בין איתא קמן לליתא קמן היינו דאם איתא קמן אינה נאמנת כלל ואם ליתא קמן נאמנת לומר לחכם כזה ראיתי ונאבד והחכם יכריע. וי"ל **שהמחצה"ש** אזיל בשיטת **המ"א** (סי' תלז סי' ה) שפסק **כתוס'** עירובין (א: ד"ה כאך) דס"ל דאשה אינה נאמנת כע"א דנאמן באיסורים אלא בשל עצמה. אבל עי' **בתוס'** פסחים (ד: ד"ה תפסנהו רבנן) שנקטו דאשה נאמנת כעד א' אף בשל אחרים. וכן פסק **הש"ך** (יו"ד סי' קכו סי' קט) וכן נקטו **החך ועקב** (סי' תלב סי' ק), **המ"ב** (שם) ו**האג"מ** (יו"ד ח"ב סי' מד ד"ה אבל).

והחכמת בצלאל (כ: כתי' דכיון שחברתה מראה לה דבר שמסופק בו, הרי זה נחשב כריעותא, ובכה"ג אין האשה נאמנת. ועי' **בפר"ד** שכתב (ד) שכתב' לחדש שנאמנת כי הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכלפי חברתה אינה נאמנת כי אין לה הפה שאסר, עיי"ש. ולמעשה **מהב"ח** ודעימיה משמע דכל שאין השאלה לפנינו נאמנת.

ה. גדר איתא קמן

ולפי הפוסקים הנ"ל דס"ל דכל דאיתא קמן אינה נאמנת כי צריך לברורי. יש לדון היכן שאין החכם בעיר אם חשיב כליתא קמן. ולכאורה י"ל לפשוט ספק זה עי"פ **הפמ"ג** (סי' תצח מ"ז סי' ד) שכתב גבי הא דהתירו **השו"ע והרמ"א** (סי' תצח סעי' טז) לשחוט בהמה מסוכנת ביו"ש כשיש חשש דנשמה תמות, אף כשאין בידו לבדוק את הריאה, דיש להסתפק לענין מי שדר במקום ששוחט מצוי ואין בקול בריאה ויש לו לשחוט ולאכיל (אף ביום חול) בלי בדיקה משום הפסד ממון, דאם ימתין תמות או תסרח הבשר, ע"כ.

מבואר דס"ל דכל שאין בקי חשיב כנאבדה הריאה, אלא שמספ"ל האם מותר לתתלה לשחוט עי"ד שלא לבדקה משום הפסד. אולם אם כבר שחטה, שרי (לרמ"א במקום הפסד גדול ולשו"ע אף ללא הפסד). וכי"כ להדיא **הפלת** (סי' טל סי' ק) אלא דמשמע מדבריו דאפילו בלא הפסד מרובה שרי. ועי' **בפמ"ג** (יו"ד שם מ"ז סי' קא) שהסכים לדבריו אם איכא הפס"מ, וכ"כ **בפרי תבואה**

(שם סעי' טו). ומי"מ דוקא כשאין בקי בעיר דמי לנאבד הריאה, אבל אם יש בקי בעיר לא. וכן מוכח **מהשו"ע** בס"י תל"ז סעי' ב' שכל שנמצא בעיר חשיב כאפשר לברר. וכי"כ **הבנ"א** (שער רוב וחזקה סימן ט) עי"פ תוס' ורש"י.

ט. לומר "כזה" טיהרו לי

ומדברי הש"ס הנ"ל מבואר דנאמנות האדם לומר אם טהור או טמא היינו כשאומר "כזה ראיתי וטיהרו לי". וכי"כ **בבינת אדם** (שער בית הפנים אות ה) אלא שכת' שסוגיא הנ"ל מייירי בימים קדמונים שהיו בקיאים לפלות בין טהור לטמא דבזה אמרינן שטועה בדמיונות ולכן צריכה לומר כזה ראיתי, אבל בזמנינו שלא בקיאינן ומחמירינן בכל נטייה, א"צ שתאמר כזה ראיתי אלא כשתאמר ראיתי דבר טהור נאמנת. ומה"ט י"ל דבזמנינו אם מביאה השאלה שהיא מסופקת בה לחברתה, וחברתה אמרה שאינו נוטה לאיסור, מותרת לסמוך עליה, ואפי' כשהחכם מסופק, עיי"ש. והביאו **הדעת תורה** (שם).

מסקנא דרינא

א' אדם שהגיע להוראה רשאי להורות גם לעצמו אף במקום שהתחזק איסורא. ב' אף אדם שלא הגיע להוראה רשאי לסמוך על עצמו על דבר שכמותו ממש שאל חכם בעבר והחכם פסק להתיר או לאסור לטהר או לטמא. ג' י"א שבדיני טומאה וטהרה שיש לחוש שטועה בדמיונות אינו נאמן אלא לעצמו שכזה התיר לו חכם, אבל לחברו כל זמן שהשאלה לפנינו ובידו לשאול חכם אינו נאמן, ואם אין בידו לשאול חכם (כגון שנאבדה השאלה) נאמן. וי"א שבכל אופן חברו נאמן כזה התיר לו חכם, אלא שאם כבר שאל חכם אחר ואסרו או מסופק בו, יש להחמיר כדברי החכם שעומדת לפניו השאלה. ולבני אשכנז העיקר כדעה הראשונה.

ובאמת דברי המג"א צ"ב דהלא הטעם הנוכח בד"מ ובב"ח הוא משום דאסור ליכנס עמהם לבית הכסא, ואי"כ מ"ל אם בית הכסא קרוב או רחוק. ועי"כ צ"ל דס"ל דלא אמרו האי טעמא אלא בצירוף הא דבית הכסא היה רחוק. והוא דוחק.

ובהגהות **רעק"א** (סי' כ"ה שם) כתב להקשות על דברי המג"א דהלא איתא בגמ' (בבב"ב כג.) חולצן ברחוק ד' אמות, ולא היה רחוק מבית הכסא אלא ד' אמות. מיהו **בפמ"ג** (א"א שם) כתב דבית הכסא רחוק אין מברכין, **וכן נוהגין**. עכ"ל. וכן סתם **בדרך החיים** (ד"ן הנחת תפילין וברכתן סי'ט) דאם הזיוזן ממקומן אדעתא להחזירם א"צ לברך, ואפי' חולצן לילך לבית הכסא אין צריך לברך.

אולם **במשנ"ב** (סי' כ"ה סי' קמ"מ) כתב לדינא דאם חלצן לכונוס לבית הכסא אפי' היה דעתו ללובשן תיכף צריך לברך, דהא אין רשאי לילך בהם לבית הכסא ואדחי ליה. וכתב **בבה"ל** (ד"ה וי"א) דאך דהמג"א סופקי מטסקא ליה לענין בית הכסא שלנו שאינם רחוקין, כבר כתב החיי אדם (כלל י"ג סי' ט) דלא שבקינן פשיטותא דכל הני גדולים [הב"ח (סי"ח) העולת תמיד (סי' קי"ח) ט"ז (סי' קי"ח) ואליה רבה (סי' כ)] משום ספיקא דמג"א, וגם עיקר סברתו דחו אותה עי' בחידושי רעק"א ובספר ארצות החיים (המאיר לארץ סי' קצ"ד), וכן ראיתי עוד חבל נביאים כולם בסתנא אחד דצריך לחזור ולברך. ולכן אף שהפמ"ג (א"א כ"ב) ודה"ח (דיני הנחת תפילין ד"ן ט) העתיקו את דברי המג"א, המברך ודאי לא הפסיד, ובפרט **שהגר"א** ז"ל (סי' ח' סי' ט) מסכים לדעת המחבר דבכל גווני צריך לחזור ולברך.

ואף בין דוסקי ספרד לאו מילתא פסיקתא היא, **דבמאמרו מרדכי** (סי' כ"ה סי' ק"ח) כתב להשיג על דברי המג"א דמה לי אם בית הכסא רחוק או קרוב, והלא החליצה היא מוכרחת הלכך הוי הפסק (ותמה על הרמ"א שהשמיט האי דינא), ועוד דאף המג"א לא כתב כן אלא בדרך אפשר. וכן **החיד"א** בספרו קשר גדול (סי' ז' סי' ק"ט) כתב בסתנא אחד הוצרך לנקיים באמצע התפילה כשחוזר ומניח התפילין מברך עליהם (ומפשטות לשונו שם נראה דמברך אף על הטלית, וכן מבואר **בגינת וורדים** (ח"א סי' מ"ט) דהוא מקור דבריו, מיהו בהא לא קי"ל הכי. ואכ"מ).

אולם **בנן איש חי** כתב דמאחר דיש חולקין בזה ספק ברכות להקל ולא יברך, אלא יברך בלא שם ומלכות ויהררה שם ומלכות במחשבה. וכן העלה לדינא **בכף החיים** (לברי"ח סופר דצ"ל - סי' כ"ה סי' ק"ע).

העולה לדינא - החולץ תפילין עי"מ להיכנס לבית הכסא, דעת רוב האחרונים כששמעניש שוב לאחר צאתו חוזר ומברך, וכן הכרעת המשנ"ב. מיהו יש מפוסקי ספרד שכתבו דסב"ל ולא יחזור ויברך, אלא יברך בלא שם ומלכות ויהררה שם ומלכות בליבו.

כתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני בטחון

חובת ההשתדלות בפרנסה

ההשתדלות היא קנס כמס שפורע המין האנושי - "הבטחון והוא שישליך יתבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה טז) "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה", וכן אמרו (יומא לח) "אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא", **וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, ואמר בועת אפך תאכל לחם, אשר ע"כ חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון והרי זו כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו**, עי"כ אמרו יכול אפילו יושב ובטל ת"ל בכל משלח ידך אשר תעשה, אך לא שההשתדלות הוא המועיל אלא שההשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו וכבר יש מקום לברכת שמ"ש שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות...

כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולבו מוכן לחסידות האמתית ולעבודה התמימה... (מסילת ישרים פרק כא)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

נתרם לרפו"ש של הרב יהודה שגיא בן סימנה בתשח"י | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-052